

kých zásad zjevně nesouhlasí *Josef Cibulka*. Ve své recenzi uveřejněné v časopisu *Otázky marxistické filosofie*, roč. 1962, čís. 6 posuzuje knihu spíše z hlediska abstraktně filosofického a zdá se mu (nedokazuje totiž), že zdůrazněná „ekonomická stránka bezprostřední výroby, jakožto jádra výrobních vztahů“ na jedné straně „hluboce obnovuje základní linii Marxova ekonomického učení“, na druhé straně však prý tato linie není Šikem dodržena. Tendence většiny kapitol prý údajně směřuje spíše ke spotřebě, a z ní činí podle Cibulky hlavní moment výroby. Není třeba snad Cibulku usvědčovat z nepozorné interpretace, jde však o věcné hledisko v Šikově knize, a to se zaslouho eklektického podání a vytrhávání faktů z kontextu v kritických poznámkách Cibulkových silně zrelativizovalo a rozkolísalo. Uveďme např. tvrzení Cibulkovo: „V knize O. Šika však najdeme rozličné nepřesné a vzájemně si odporující formulace o tom, jak pojímá výrobní vztahy. Na str. 46 čteme: „... společenská výroba, čili výroba, rozvíjející se za určitých ekonomických vztahů...“ Zde Šik výslovně chápe výrobní vztahy jako společenskou stránku výroby. To je ovšem naprosto nesprávné, protože i technická stránka výroby, vzata izolovaně od ekonomické stránky, je skrz naskrz společenská,“ říká Cibulka na str. 541.

Ve skutečnosti ovšem Šik píše na str. 46: „Jelikož se však všechny vyrobené materiální užité hodnoty mohou z výroby do sféry spotřeby dostat jen prostřednictvím určitých ekonomických vztahů, nebude to nikdy výroba v úzkém slova smyslu, tj. výroba jako určitý pracovní a technický proces, nýbrž vždy a (...) *společenská výroba* (u Šika nepodtrženo), čili výroba rozvíjející se za určitých ekonomických vztahů (...), která bude vyvolávat a určovat spotřebu, její způsob a pohnutky.“ Dále na str. 194 cit. d. se říká: „Výroba je technickým procesem, při kterém se jedna forma materie mění v jinou formu, a zároveň nerozlučně s tím je *společenským procesem* (u Šika nepodtrženo), je procesem odehrávajícím se za určitých vztahů mezi lidmi, ekonomických vztahů.“ Nemá smysl tu sprádat akademické spory, to snad je nejvíce vzdáleno pozitivnímu poslání Šikovy práce. Na druhé straně však nelze „nalézt“ v Šikově knize něco, co tam prostě není. Cibulka přitom nijak nešetří odkazy na vlastní práci a poukazuje stále na svá řešení řady otázek obdobných jako u Šika, např. otázky vlastnictví, výrobních sil a výrobních vztahů apod. Vzniká tu volky nevolky dojem, že ekonom Šik je jaksi do jisté míry jen zředěná tresť názorů filosofa Cibulky.

⁶ Na str. 183 cit. díla např. Šik v poznámce uvádí: „Tak je tomu např. zatím u socialistické zbožní výroby. My zjišťujeme celkem snadno, že zde existují určité vztahy koupě a prodeje pomocí peněz, což na první pohled připomíná zbožní vztahy, avšak *příčiny existence těchto vztahů zatím nebyly vysvětleny*. (U Šika nepodtrženo.) A to znamená současně, že nebyly vysvětleny ani dialektické souvislosti, které určují i podstatu těchto vztahů. Nelze příčiny existence určitých stejnorodých jevů (např. velkého množství konkrétních aktů koupě a prodeje za socialismu) mechanicky oddělovat od podstaty těchto jevů samých.“

⁷ Srov. cit. d. na str. 253.

⁸ Viz cit. d. str. 97.

⁹ Srov. cit. d. na 104–126.

¹⁰ Viz cit. d. str. 244.

¹¹ Srov. cit. dílo na str. 282.

¹² Srov. cit. d. na str. 397.

Tendenze del capitalismo italiano. I-II. Editori Riuniti, Roma 1962, str. 466 a 791.

Institut Antonia Gramsciho v Římě se již řadu let zabývá soustavným studiem vývojových tendencí moderní kapitalistické společnosti. Zaměřuje se především na řešení sociálně-ekonomických a politických vztahů mezi různými třídami italské společnosti a zejména pak na úlohu italské dělnické třídy. Z těchto výzkumů (často slouží jako podklad pro usnesení Italské komunistické strany) vzešla péčí Gramsciho institutu v Římě již v řadě hodnotných publikací. Proslulé je např. dílo *Bruzia Manzocchiho*, Lineamenti di politica economica in Italia (1945 až 1959), které vyšlo v roce 1962 v českém překladu Ilji Šelika pod názvem *Ekonomika Itálie*. Nyní vydal institut Gramsciho další významnou práci. Je to obsáhně dvousvazkové dílo, nazvané *Tendenze del capitalismo italiano — Atti del convegno economico dell'Institut Gramsci*. Kniha shrnuje protokolární záznamy ekonomického sjezdu, který uspořádal Gramsciho institut v Římě ve dnech 23.–25. března 1962. Sjezdu se zúčastnila řada významných pokrokových vědeckých, politických i technických pracovníků, členů a funkcionářů IKS a také členů některých jiných politických stran; přítomni byli rovněž zahraniční delegáti. Sjezd měl výlučně studijní a vědecké poslání. Pořadatelé jej zaměřili na historicko-politickou, ekonomickou a ideologickou analýzu hlavních problémů, souvisejících s poválečnou kapitálovou expanzí v Itálii.

Obsáhlost publikovaných materiálů této konference vylučuje možnost zevrubněji hodnotit všechny náměty a připomínky, jež byly na pořadu jednání. Vždyť kromě tří hlavních referátů (*Soudobé tendence italského kapitalismu, Neokapitalistické doktríny a ideologie vládnoucích sil v italské hospodářské politice a Třídní boj a ekonomický vývoj po osvobození*), zahrnuje sborník přes padesát diskusních příspěvků, koreferátů, poznámek i připomínek, jímž se jednak doplňuje hlavní problematika a jednak se zdůvodňuje řada specifických jevů italské ekonomiky a politiky. Závěr díla pak tvoří diskusní příspěvky zahraničních delegátů. Z této široce členěné problematiky vyjímám pouze otázky dílčí, avšak hlavní, tj. ty, které tvořily v jistém smyslu osu celého sjezdového jednání.

Lze říci, že všechny podstatné problémy soudobé ekonomiky Itálie jsou synteticky vysloveny již v úvodním referátě soudruhů *Antonía Pesentio a Vincenza Vitella*. Logicky a velmi srozumitelně zde vytyčili oba autoři hlavní vývojové tendence italské poválečné ekonomiky. Zvláštní pozornost věnují přitom historické fázi expanzivních výbojů italského kapitálu, jejichž počátek datují rokem 1955. Ve srovnání se soudobými buržoazními ekonomy a ideology neposuzují Pesenti a Vitello toto kapitálové vzepětí jen měřítky kvantifikačními, nýbrž hodnotí rovněž jeho kvalitativní stránky. Zkoumají a nalézají tedy vlastní příčiny italské kapitálové expanze a přitom hodnoty i její ekonomické, politické a sociální důsledky. Při důsledném uplatňování této metody se oběma autorům podařilo objektivně prokázat lic i rub tak zvaného „italského ekonomického zázraku“. I v této moderní modifikaci kapitálové „rozpínavosti“ dokázali Pesenti a Vitello vysledovat podstatu základního rozporu kapitalismu a tedy i neschopnost kapitalismu vyřešit namnoze zjevně i latentní ekonomické a sociální rozpory italské společnosti. Na konkrétních údajích autoři ukazují, jak mohutný růst průmyslové výroby v posledním desetiletí (platí zvláště pro výrobu výrobních prostředků) měnil postupně agrárně-průmyslovou Itálii v zemi průmyslově-agrární a jak se Itálie silou své výrobní kapacity dnes již řadí mezi nejvyspělejší kapitalistické státy. Celkový ekonomický růst doprovázela vysoká koncentrace a centralizace průmyslového a finančního kapitálu a také stupňující se podřízování prakticky všech odvětví italského národního hospodářství nadvládě největších monopolů. V tomto smyslu byl vývoj v Itálii obdobný jako v ostatních vyspělých kapitalistických státech; její ekonomická expanze rovná se vlastně monopolistické expanzi. Podstatné se však přitom změnila struktura výroby i její objem a přirozeně také charakter a velikost zahraničního dovozu a vývozu. Tím se Itálie úžeji spojila se světovými kapitalistickými trhy (je na nich více závislá ekonomicky i politicky) a citelněji se projevují všechny důsledky, jež z této prohloubené závislosti vyplývají.

Zajímavé jsou z tohoto hlediska některé konkrétní údaje: v průmyslové výrobě dosáhla například hodnota čisté produkce za posledních deset let průměrného ročního přírůstku zhruba 9%, v roce 1959 dokonce 11,4%, v roce 1960 již 13,6% a v roce 1961 9,5%. Jen v letech 1957–1960 stoupla celková průmyslová produkce o 31,4% a u některých největších kapitalistických podniků dokonce ještě více; např. v podniku Fiat o 89,0%, u firmy Olivetti o 83,7%, u Snia a Montecatini o 66,8%, u Pirelli o 45,8%. Jinak se však vytváří situace v zemědělství. Od roku 1950 do roku 1960 činil zde přírůstek čisté hodnoty průměrně jen 3% ročně, takže podíl hodnoty zemědělské produkce na celkové produkci klesl v téměř období z 35% na 22%. Tento vývoj způsobil velký přesun masy zemědělských pracovníků do nezemědělských odvětví, především do průmyslu. Tak např. od roku 1951 do roku 1961 klesl počet zemědělských pracovníků z 8 261 160 na 5 898 000 a současně stoupl počet lidí zaměstnaných mimo zemědělství z 6 781 000 na 9 071 000 (z toho v průmyslu 5 604 000). Počet pracovníků v zemědělství z celkového počtu zaměstnaných klesl za období deseti let z 42% na 28,8%. Tak rozsáhlý a rychlý zaměstnanecký přesun se ovšem odrazil citelně v sociální struktuře italské společnosti.

Autoři tu rovněž poukazují na známý fakt, totiž že současně s růstem průmyslové výroby vzrostla značně i produktivita práce. Jen v letech 1948–1960 se téměř zdvojnásobila, avšak mzdy zaměstnanců v průmyslu stouply o pouhých 30%. Tato skutečnost zjevně dokazuje, komu vlastně vysoké zvýšení produktivity práce prospělo.

Osvědčeným argumentem, jehož se buržoasní ekonomové rádi dovolávají, je růst národního důchodu. Pesenti a Vitello však ani tuto okolnost nepomíjejí. Přírůstek hrubého národního důchodu činil v letech 1950–1958 kolem 5% ročně. Pro Itálii, kde v předchozích letech nepřesahoval roční přírůstek národního důchodu nikdy 1,8%, je to vzestup jistě vysoký. Přitom však růst životní úrovně italské společnosti ani zdaleka neodpovídá průmyslovému rozmachu a přírůstku národního důchodu, neboť podstatnou jeho část tvoří zisky kapitalistů, zejména zisky největších monopolistických skupin, které nejsou vůbec zveřejňovány a přísne se tají. V r. 1954 připadlo např. na zisky, renty a na úroky plných 28,8% národního důchodu a v roce 1960 dokonce 37,6%. Dalším projevem soudobé kapitalistické expanze v Itálii je i prudký vzestup

fiktivních kapitálů. U velkých kapitalistických skupin činí burzovní kurs pěti- až devítinásobek nominále, přičemž jeho vzestup vcelku od roku 1953 je asi šestinásobný, zatímco nominální kapitál vzrostl v průměru o jednonásobek až dvojnásobek. Z těchto údajů vyniká jasně vykořisťovatelský a parazitní charakter kapitalismu v Itálii.

S průmyslovým rozmachem souvisí i zvýšená investiční činnost; podíl národního důchodu na investicích vzrostl z 19,8 % v roce 1951 na 25,7 % v roce 1960 a hrubý důchod se přitom za stejné období téměř zdvojnásobil. Autoři tu upozorňují, že převážná část soukromých investic (65–70 % hrubých investic) se realizuje pomocí takzvaného samofinancování, což je dnes typické pro převážnou část kapitalistických států.

K základnímu rozporu kapitalistické společnosti — rozporu mezi prací a kapitálem, přistupuje v Itálii ještě řada dalších hlubokých rozporů; z nich zejména vyniká rozpor mezi průmyslově vyspělou severní a střední částí země na jedné straně a zaostalým zemědělským jihem včetně ostrovní části Itálie na straně druhé. Tento rozpor, vzniklý historicky již v průběhu rozvoje kapitalismu v Itálii nebyl dosud zdaleka odstraněn. Hlavní příčinu spatřují autoři v nedůsledném politickém postoji italských buržoazních vlád orientovaných vesměs monopolisticky. Od roku 1951 do roku 1961 stoupla sice i v těchto oblastech investiční činnost, a to jak v průmyslu, tak i v zemědělství. Podporoval jí stát jednak formou tzv. předindustrializace, tj. stavbou silnic, spojů, veřejných budov atd., jednak pomocí celé řady fiskálních opatření, např. daňových úlev, různých subvencí apod. Tyto investice však nepřinesly předpokládaná ekonomická a sociální zlepšení, neboť i ony byly řízeny především v zájmu velkého kapitálu. Ukázalo se, že oživená investiční činnost na jihu země zvýšila především zisky podnikatelů ze střední a severní Itálie, kteří našli v zaostalých oblastech hledaná odbytiště pro své výrobky. Pesenti a Vitello to dokumentují konkrétními údaji: hrubá tržní produkce ve střední a v severní části Itálie stoupla ve sledovaném období o 34,4 %, kdežto na jihu země činil její přírůstek v téže době pouhých 11,4 %. Hrubá zemědělská výroba stoupla na severním a středním území o 38,1 %, kdežto v jižních oblastech jen o 23,9 % (a to přesto, že sem byla umístěna více než polovina všech zemědělských investic). Přírůstek národního důchodu činil ve vyspělé části země od roku 1951 do roku 1960 celých 57,75 %, na jihu země za tutéž dobu jen 19,65 %. Vysoká emigrace z jižních oblastí, směřující jednak do průmyslového severu Itálie, jednak i za hranice státu, hromadné vyliďňování celých oblastí, likvidace drobných a středních podniků (a to i nezemědělských) jsou pak neblahé symptomy skutečné ekonomické a sociální situace této části Itálie.

Těživým problémem italské ekonomiky je i zemědělství. Pesenti a Vitello věnují tomuto problému zvláštní pozornost a stal se rovněž předmětem četných diskusních připomínek. Zemědělská politika je v popředí zájmu italské komunistické strany a stala se také předmětem četných interpelací v parlamentě. Těživá hospodářská situace italského venkova se expanzí kapitalismu zůstila; tradiční rozpory se vyhroutil na nejvyšší míru. Technický rozvoj v zemědělství dosud silně brzdí pozemková renta, která dosahuje 15–26 % čistého zemědělského produktu. Nevyřešená zůstává i situace tzv. „mezzadriú“ a zemědělských dělníků, jejichž mzdy se pohybují hluboko pod průměrem mezd průmyslových dělníků. Také sociální a kulturní rozvoj ve skutečnosti stagnuje. Proti tomu nalézají zemědělské kapitalistické podniky plnou oporu monopolistického kapitálu a kromě toho jim připadá převážná část státních subvencí určených pro rozvoj zemědělské výroby vůbec. Hospodářství nekapitalistická jsou ponechána svému osudu a v konkurenčním boji s moderní zemědělskou výrobní technikou zanikají. Také pozemková reforma prospívá hlavně největším vlastníkům půdy, ať už tím, že při ní dostávají nejúrodnější pozemky, nebo dotace na meliorace půdy apod. Sjezdová jednání o těchto závažných otázkách proto vyústila v požadavek radikálních náprav v zemědělské politice státu.

Středem zájmu byla také otázka státní intervence v Itálii, která se obecně označuje jako projev a výraz státního kapitalismu. Pesenti a Vitello podtrhují zejména tu zvláštnost, že Itálie patřila již před druhou světovou válkou k zemím, v nichž byl stát největším průmyslovým vlastníkem. Autoři sledují vývoj jednotlivých forem státní účasti v různých fázích vývoje kapitalismu. Je zajímavé, že státní kapitalismus se v Itálii rozvíjel současně s moderní průmyslovou výrobou; bez státní intervence by těžký průmysl v Itálii dokonce vlastně vůbec nevznikl. Dále si autoři všimají úlohy, kterou sehrál státní kapitalismus v Itálii v době světové hospodářské krize v letech 1929–1933; tehdy totiž jediné státní intervence zachránila řadu velkých průmyslových podniků a bank před úpadkem. Po druhé světové válce se státní intervence v Itálii ještě více rozšířila a nabyla mnohdy velmi složitých forem.

Autoři připomínají důležitou úlohu, kterou má dělnická třída při využívání různých forem státní intervence ve prospěch celé společnosti. Státní kapitalismus v Itálii slouží nepochybně především jako opora největších monopolistických podniků, avšak za jistých podmínek jej může využívat i dělnická třída, a to proti zájmům monopolů. Nelze totiž přehlédnout, jako

autoři připomínají, že dělnická třída může a musí využívat všech demokratických forem státního zřízení (parlamentu, vlády a dalších státních orgánů) k provádění účinné kontroly státní intervence a musí se snažit ovlivnit její uplatnění k prosazování svých třídních zájmů a tím i zájmů celé společnosti.

Referát *Bruno Trentina* se soustřeďuje především na otázky ideologické. Trentin ukazuje, jak po druhé světové válce pronikají do Itálie postupně různé směry tzv. neokapitalistických doktrín, a to vlivem sociologických a ekonomických názorů amerických, anglických i vlivem západoněmeckých ideologů. V Itálii je možno sledovat vzájemně se prolínající vlivy tzv. neofabianických směrů anglického labourismu, německé sociální demokracie i sociální demokracie francouzské. Znamé jsou také různé formy katolického smýšlení, které se promítají do sociologických a ekonomických názorů. Autor ovšem diferencuje mezi jednotlivými ideologickými proudy a směry, avšak zároveň ukazuje, že sebevětší roznost hledisek v chápání určitých ekonomických a sociálních jevů nemůže zastřít jejich společný ideový rys, jímž je obhajoba kapitalismu, jakožto dokonalého společensko-ekonomického systému. Trentin poukazuje na záludnost této ideologické frazologie, usilující pohnout hesel o „novém kapitalismu“ nebo o „nové průmyslové revoluci“ spjaté se soudobým technickým rozvojem, zastřít třídní podstatu kapitalistické společnosti. Tyto tzv. neoliberalistické doktriny uměle koncipují jakési „human relations“ mezi podnikateli a zaměstnanci a přitom apriorně podřizují zájmy zaměstnanců zájmům podnikatelů. Dochází prý k jakési postupné integraci dělníků a podnikatelů, přičemž dělník se stává „spolunajitelem“ podniků. Trentin přesvědčivě dokazuje utopistický a reakční základ těchto teorií, které i na italské půdě našly ohlas u části technické inteligence a také mezi některými dělníky zejména v důsledku nesprávného chápání významu současného technického pokroku. Navíc se v Itálii tyto teorie jaksi prolínají a „obohacují“ o konglomerát známých „sociálních“ doktrín moderního katolicismu. Tento složitý proces neprobíhá ovšem bez rozporů. Neokapitalistické směry se mnohdy dokonce dostávají do rozporu se zájmy velkého kapitálu, ačkoliv jeho zájmy ve skutečnosti zásadně hájí.

Referát soudruha *Giorgio Amendoly* se soustřeďuje na rozbor složité funkce dělnické třídy a dělnických stran. Sleduje především činnost IKS v jednotlivých fázích ekonomického rozvoje Itálie. Amendolovo úloha nebyla snadná a referát proto vyvolal řadu kritických připomínek.

A. Amendola upozorňuje především na skutečnost, že ekonomické změny, k nimž došlo v Itálii po druhé světové válce, výrazně změnilo podmínky třídního boje, který se nyní rozvíjí v „předsunutých“ pozicích. V této nové situaci musela IKS znovu prověřit svou dosavadní revoluční strategii a taktiku. IKS podporovala průmyslový rozvoj země; chápala jej především jako cestu příznivě ovlivňující růst životní úrovně širokých mas pracujících i celé italské společnosti. Strana se snažila současně dosáhnout toho, aby ekonomický rozvoj podněcoval i pokrok sociální a politický. Tohoto cíle se však nepodařilo dosáhnout v plné míře, neboť ekonomické přeměny probíhaly v Itálii pod silným vlivem monopolů, sledujících zcela jiné zájmy. Autor dále podtrhuje aktivní úlohu dělnické třídy při obnově národního hospodářství. Zasluhou pracujících byly již koncem války zachráněny před zničením značné hospodářské hodnoty. Po osvobození se pak dělnická třída pod vedením IKS a ISS (Italská socialistická strana) aktivně účastnila budovatelského programu. V této souvislosti je zajímavá Amendolova paralela (v průběhu diskuse vyvolala jisté výhrady) mezi hospodářským rozvojem Itálie a mezi aktivitou pracujících mas. Důkaz vidí také v tom, že v době potlačení demokratických svobod — zejména v době vlády fašismu — došlo jak k zjevnému zaostávání ekonomického rozvoje země, tak také k všeobecnému nezájmu pracujících o hospodářské otázky. Autor příkládá velký význam akční jednotě IKS a ISS, která trvá již plných dvaadvacet let.

Na jiném místě referátu hodnotí autor význam XX. sjezdu KSSS pro politiku IKS a celého dělnického hnutí. Rozebírá dále tzv. „italskou cestu k socialismu“ a vyslovuje názor, že tato koncepce je v podstatě správná, neboť se má podle ní dosáhnout socialismu cestou demokratických přeměn italské společnosti. Tyto demokratické přeměny spojují zájmy všech vrstev národa se zájmy dělnické třídy. IKS proto bojuje nejen za mzdové požadavky dělníků v továrnách a za posílení odborů, ale hájí současně také zájmy pracujících zemědělců; usiluje o spravedlivou pozemkovou reformu a chce odstranit feudální přežitky, chce zbavit zemědělce důsledků tíživé pozemkové renty. Strana však politicky zastupuje i zájmy pracujících inteligence a zájmy drobné a střední buržoazie. Autor upozorňuje také na úlohu, kterou může sehrát v boji proti monopolům státní kapitalismus a dochází v podstatě k týmž závěrům jako soudruzi Pessenti a Vitello. Vymezuje rovněž význam technického pokroku a připomíná v této souvislosti závěry sjezdu, který se konal v r. 1955 rovněž z podnětu Gramscioho institutu.

V diskusi k hlavním referátům byla největší pozornost věnována otázce charakteru rozporů současné italské společnosti. Leví socialisté — *Viktorio Foa* a *Lucio Libertini* — vystoupili s názorem, že v důsledku ekonomického rozvoje Itálie v posledních letech se zesílila proletarizace

mas a základní rozpor kapitalismu se zosílil natolik, že zatláčel do pozadí ostatní rozpory; ty prý jsou nepodstatné a ztratily na váze. Z toho podle jejich názorů vyplývá závěr, že v současné době se socialistické strany musí koncentrovat na bezprostřední činnost v kapitalistických závodech. Tento názor byl zamítnut většinou účastníků konference. G. Amendola ve svém závěrečném slově k diskusi ukázal, že proces proletarizace v posledních letech v Itálii nemá charakter absolutní, že nevede vždy k přeměně drobných výrobců v námezdní pracovníky. Odcizení práce probíhá tedy nejenom uvnitř kapitalistického sektoru, nýbrž i mimo něj v rámci sektoru malovýrobního. Proto neztrácí nijak na významu boj za agrární reformu, ani tradiční italský rozpor mezi Severem a Jihem. Kromě toho vzniká mnoho nových rozporů spojených s bytovou otázkou, dopravou, problémy lékařské péče atd., které všechny mohou být základnou pro další rozšíření svazků dělnické třídy s ostatními pracujícími. Akceptování názorů V. Foa a L. Libertiniho by znamenalo podcenění těchto možností, nebezpečné zúžení rámce třídního boje a ústup z úlohy hegemonu, kterou musí dělnická třída sehrát. Proto správnou politickou linií komunistické strany v současné době je boj za demokracii nového typu, v níž by byla vymezena moc monopolů, posílen vliv a politická síla dělnické třídy a která by se rozvíjela směrem k socialismu.

Kromě hlavních referátů bylo předneseno 25 vědeckých sdělení, které se tématicky dotýkaly nejen některých specificky italských otázek (např. vývoje nezaměstnanosti v Itálii v letech 1951—1961, mzdových otázek v Itálii apod.), nýbrž přinesl také řadu hodnotných příspěvků k řešení otázek obecních (např. k problémům státního kapitalismu a plánování, kapitalistického programování, úloze státu v současném kapitalismu a mnoha jiným).

Konference prohloubila v mnohém směru stanoviska, z nichž vychází politická linie IKS a zaměřila pozornost strany zejména na nové tendence vývoje italského kapitalismu v poslední době. Tím přinesla nesporně závažný příspěvek k další konkretizaci politické platformy italských komunistů, která vychází z potřeb a touhy všech pracujících a jejíž úspěšnost byla potvrzena zejména výsledky posledních parlamentních voleb z dubna 1963.

Obsáhlý materiál konference představuje skutečné kompendium problematiky soudobého italského kapitalismu a přináší mnoho cenného jak pro naše ekonomy, zejména při studiu otázek státní monopolistického kapitalismu, tak pro vědecké komunisty při studiu linie komunistické strany ve vyspělých kapitalistické zemi v podmínkách mírového soužití dvou soustav. Bylo by proto velmi vhodné, kdyby tento materiál mohl být obecně zpřístupněn překladem celého díla nebo alespoň základních referátů a vědeckých sdělení.

Renato Reichel

S. L. Vygodskij: Očerki teoriji sovremennogo kapitalizma

Izdatelstvo ekonomičeskoj literatury, Moskva 1961, str. 386.

Ekonomický vývoj kapitalistické soustavy přinesl od II. světové války tolik zajímavého, že práce, která chce podat teoretický výklad tohoto vývoje, tj. shrnout a zevšeobecnit to podstatné, co se v ekonomice kapitalismu dalo, vzbudí jistě čtenářovu pozornost. Žel, sáhne-li k práci známého sovětského ekonomu Vygodského, nebude ve svém očekávání zdaleka uspokojen. Podle svého názvu chce být jeho kniha nástínem, ne dílem, které by materií plně vyčerpalo. Nicméně však vzhledem k značnému rozsahu práce bychom očekávali, že podá soustavný výklad o současném kapitalismu. V tomto očekávání nás však Vygodskij zklame, neboť jeho práci chybí podle názoru recenzenta právě soustavnost a vyváženost.

Práce se v podstatě skládá ze dvou částí. Jejich materie je nestejně propracována. V první části Vygodskij podrobně rozebírá vztah konkurence a monopolu, teorii monopolní ceny a monopolního zisku, jakož i jejich vztah k výrobní ceně a k průměrnému zisku. V druhé části nazvané *Současná etapa imperialismu* pojednává o státněmonopolistickém kapitalismu, o militarizaci ekonomiky, o zvláštěnostech současného cyklu, o ekonomickém soutěžení obou světových soustav. V poslední kapitole se zabývá problematikou současného imperialismu v novém programu KSSS.

V první části se Vygodskij zabývá problematikou, v níž se nepochybně cítil mnohem více doma než v problematice zahrnuté v druhé části. Autor se zde zjevně opřel o svou starší práci z r. 1956 *Teorija srednej pribylji i ceny proizvodstva K. Marksa v svete sovremennych dannyh*, jejíž závěry hlouběji propracoval a aplikoval na monopolistický kapitalismus. Celou část lze označit za zajímavý a svým způsobem originální přínos k teorii hodnoty, alespoň pokud se týče způsobu zpracování. Autor totiž nezůstává u abstraktních úvah a smyšlených schémat, nýbrž snaží se na základě rozboru statistických dat z ekonomiky USA ukázat, jak se teorie výrobní ceny a monopolního zisku projevuje v praxi.

Velmi podrobně rozebírá Vygodskij v první části problematiku tržní hodnoty. Některé jeho